Eran Küçük 145315073

Yüzüklerin Efendisi: Kralın Dönüşü

Üçlemenin final filmi olmasıyla birlikte üç saatin üzerindeki süresi ve IMDb'de önceki iki filme göre de daha fazla beğenilmiş olmasıyla eleştiriye oldukça müsait. Genel geçer bir söylem olmayacak belki ama izleyiciler tarafından daha fazla beğenilmesinin sebepleri arasında, bilinci daha dolduran bir film olmasının da etkilerinin olduğunu söyleyebiliriz. Hatta üzerine konuşacağımız açılış sekansı da bu bağlamda oldukça iyi bir konumda diyebilirim. Yüzüklerin Efendisi üçlemesi gişe başarısı nedeniyle halka ulaşmış olmasıyla birlikte okumaya oldukça müsait de bir film olarak karşımıza çıkıyor. Bu sayede diyebiliyoruz ki, edebi eserler de sinema filmleri de toplumun geneline hitap ederken dahi üzerlerine rahatlıkla okuma ve eleştiri yapılabilir. Ben de bu ödevimde bir lisans öğrencisi olarak, '**Yapısal Eleştiri**' kapsamında filmi ele almaya çalışacağım. Bunu yaparken filme ve edebi haline olan sevgimin de yazmakta olduğum metnin akademik bir çalışma olmasının önüne geçmemesine dikkat edeceğim.

Smeagol ve Deagol'ün balık tutmaya gittikleri sakin bir günde İsildur'un mirasını bulduklarını gösteren bir açılış sahnesiyle izleyicilerini karşılayan film bu kısımda pek çok detaya da yer vermektedir. Örneğin daha sonraki dönemlerde Gollum olarak anılan ve bizlerin de bu ismiyle tanıdığımız Smeagol'u filmin girişinde gördüğümüz anda yine "Kıymetlimiz" dercesine bakarken yakalıyoruz. Ancak bu sefer elinde yüzük değil, bir solucan tutuyor. Burada halk için daha başka unsurlar ortada olmasa dahi, karnını doyurma sıkıntısının yer aldığını görebiliyoruz. Smeagol için henüz yüzük ortada yokken de balıklar 'kıymetli' bir durumdaydı dememize neden olan bu açılışta, yüzüğü ilk bulanın Deagol olmasına rağmen Smeagol'un yaptığı atılımda o kurnaz gözlerin aynısını tekrar görecek olmamız da bu eleştirinin sağlamasını yapıyor gibi. Gerek kitap serisinin yazarı J.R.R Tolkien, gerekse filmlerin yönetmeni Peter Jackson 'Orta Dünya' halklarını, günümüz halklarının özellikleriyle harmanlayarak göstermişlerdir. Bu bağlamda en çok Kuzey ve Batı Avrupa köylüleriyle bağdaştırabildiğimiz Hobbit ırkı oldukça sakin yaşantılar sürerler. Ancak bu açılış sahnesinden anlayabildiğimiz gibi kıymet ve değer, onlar için dahi oldukça tehlikeli olabilmektedir. Smeagol 'kıymetli'sine kavuştuğunda içine düştüğü tehlikenin bilincinde dahi olmayacak, ancak tehlike kendini belli ettikçe ve ona zarar verdikçe kendisini de rahatsız hissetmeyecektir. Yaşadıkları onu 'kıymetli'si ile uzaklaştırmaya yetmemiştir.

Aslında Gollumla ilgili yaptığımız eleştirinin gerçek sağlamasını (ancak son değil) film ilerleyen dakikalarda tekrardan bize göstermektedir. Gollum'un yüzükle buluştuğu günden yüzlerce yıl sonra

Rohan'da bir başka Hobbit olan ve aslında Smeagol ve Deagol'dan farklı olarak yüce bir göreve de Yüzük Kardeşliği üyesi olarak dâhil olan Peregrin Took benzer bir durumu tekrar görüyoruz. Yüzük bağımlılık yaratan bir nesneyken, Pippin'in sahip olmak istediği 'bakmak' istediği gözün böyle bir işlevi dahi yok. Yine de Pippin karşısına çıkan bu 'değer' ve 'kıymet'e karşı kendisini tutamıyor. Görevinin bilincinde olarak uzun bir hikâye yaşayan Peregrin Took, böyle bir nesneye karşı Gandalf'ın deyimiyle "Ahmakça" bir şekilde yenik düşebilirken, Smeagol'un yaşadığını da çok garipsemeye gerek yok.

Bu noktada eleştiriye devam etmeden önce kavranılması gerektiğine inandığım iki durumu da anmam gerekiyor. Bu durumlardan ilki serinin bol bol semavi dinlerden ya da çok tanrılı dinlerden esintiler içerdiğidir. George Lucas'ın aksine eserler güçlerini direkt olarak benzer hikâyeler yaratmalarından almıyor. Ancak empati duygularımızı harekete geçiren çeşitli motiflerin kullanılmasından da çekinilmiyor. Star Wars serisinde mitlerin direkt olarak evrene uyarlandığını görebilmekteyiz. Ancak Orta Dünya ancak insanlığın dinlerde bulduğu ya da dinlere yerleştirdiği kuralların mantıklarını göstermektedir. Bunlardan önde gelenlerden birisi ve bu eleştiride de çerçeveyi oluşturan kavram da zaten ikinci durum diyebilirim. Nefs kavramının yapısal olarak pek de gizlenmeden yerleştirildiğini söyleyebiliriz. Özellikle karakterlerin yüzüğe olan nefs duygularıyla birlikte, kötü karakterlerin de güce olan benze hislerini sık sık görebiliyoruz. Nefs, hem Tevrat, hem İncil, hem de Kuran'da kendine yer bulmayı başarabilmiş ve bir şekilde Orta Dünya evreninde geçen bu hikâyede de karşımıza çıkmayı başarabilen bir kavram.

Nefs'in tanımıyla ilgili bir İncil'den bir ayet ekleyelim. *Her insan kendini çok daha iyi, çok daha pak, çok daha doğru birisi olarak düşünebilir. Ama her insanın içinde kötülük, pislik, eğrilik buluyor* (Romalılar 7:14-23). Elbette semavi dinlerin birbirlerine oldukça benzer nitelikler taşıdığını biliyoruz. Yine de bir ayet de Kur-an'ı Kerim'den ekleyelim. *Dediler ki: "Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik, eğer bizi bağışlamazsan ve esirgemezsen, gerçekten hüsrana uğrayanlardan olacağız."* (Araf 23.)

Anlayabileceğimiz gibi semavi dinlerde bu kavram oldukça önemli bir yer kaplar. İnsanın kendi istekleriyle girişeceği mücadeleyi ön plana çıkarır. İnançlar, insanların istekleri peşinden gitmelerinin onların gelecekleriyle ilgili kötü sonuçlar doğuracağına inanır. Tolkien kitaplarında bunlarla ilgili hikâyeler anlatmaktan çekinmez ve hatta birçok eserinde kitapların kıssadan hisseleri bu konuya rahatlıkla bağlanabilir. Örneğin başka bir çalışması olan Hobbit kitabına bakacak olursak da farklı bir durum görmeyiz. Bu kitapta da cücelerin kralı ve lideri olan Thorin'in 'nefs'ine yenik düşüşüne tanıklık ederiz. Bunun sonucunda da başına birçok musibet gelir. Hatta Hobbit bir çocuk kitabı olmasıyla birlikte Smaug'dan, Bilbo'ya kadar diğer bütün karakterlerin de dilleri kendi kurnazlıkları yüzünden sık sık yanmıştır. Yani J.R.R Tolkien'in kendi çıkarını düşünerek nefse yenik düşme durumuyla bir derdi olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz. Bu mesajlarla okurlarını bilinçlendirmek ve onlara bir şeyler katmak istemesi, bu kaygıyı taşıması bağlamında okurlarının manevi dünyalarına herhangi bir din ismi anmaksızın dini katkılarda bulunması da gözlemlenebilir. Elbette film serisi ve kitap serisi direkt olarak tamı tamına birbirlerine karşılık gelen işler değiller. Fakat yine de film serisinin bu eserlerden uyarlamalar yapılarak çekildiğini unutmamak gerekir. Kısacası Peter Jackson'un filminde de nefs kavramının yapısal olarak içeriğe yansıdığını görmek oldukça mümkündür. Hobbit kadar olmasa da, kurnazlığın ve nefsine yenik düşmenin Yüzüklerin Efendisi üçlemesinde yeri bulunmaktadır ve filmlere oldukça yansıtılmıştır.

Önceki paragraflarda giriş ve Peregrin Took'un sahnelerindeki nefse yenik düşme konularına değindim ve Peregrin Took'un nefsine yenik düşüşünün son olmadığından da bahsettim. Aslında bu

konuda gördüğümüz son yanılgı yaşama filmin de bağlanma noktasında, bitişine yakın bir yerlerde yakınıyor. Bu yönüyle film diğer sinema eserlerinden farkını da ortaya koyuyor. Başrolümüz Frodo yaşadığı yolculuğun sonunda, izleyicilerinin beklediğinin aksine gaflete düşüyor. Frodo'nun yüzüğü parmağına takması, takarken suratının büründüğü hali nefse yenik düşmenin en gururlularımız ve erdemlilerimiz için dahi gayet yaşanabilir olduğunu görüyoruz. Ayrıca zaten yolculuğun başından itibaren yüzüğün ağır bir yük olduğu söylemi filmlerin geneline yansımış durumdaydı. Bu koşullar altında güç yüzüklerinin aynı zamanda semavi dinlerdeki nefse de karşılık geldiklerinin okumalarını yapmak pek kolay olacaktır. Kendi çıkarın için hareket etme dürtüsüne Frodo Baggins de yenik düşmüş ve dünyanın ırklarını kurtarmaya sadece bir hamle uzaktayken bu dürtüyle hareket etmiştir.

Yapısal olarak bunlara karşılık gelen olgularla da doğrulama yapmamız oldukça mümkün. Bunu yaparken de elbette fedakârlık, kendi çıkarını yok sayma gibi durumların peşinden gitmemiz gerekecektir. Üçlemenin ilk anından itibaren bu yolculuk tamamen bir fedakârlık hikâyesi desek hata yapmış olmayız. Dolayısıyla bu söylediğimiz durumların nefsini yenme durumunu oluşturduğu için filmin sahnelerinde öne çıkartıldığını, göze sokulduğunu sıklıkla görebiliyoruz. İyi hisler yaratan müzikler ve kötü hisler yaratan ses efektlerinin kullanımı da yine bu sahnelere göre ayrıştırılmış durumda. Fedakârlık anlarında daha huzur veren ritimleri duyabiliyoruz ancak konu kendi iç savaşında isteklerine yenik düşmeye geldiğinde frekansı hızlanarak rahatsız eden sesleri duyuyoruz. Bu sahnelerden birisi kuşkusuz ki aşağıda da gördüğünüz yolculuğa çıkışın Shire bölgesi ayağıdır. Diğer bir sahne olaraksa Yüzük Konseyi toplandığında Frodo ve diğer Hobbitlerin öne atıldıkları kısmı düşünebiliriz. Sahnelerden birisinde ses bizi rahatlatırken, bunun yapılması gereken olduğunu gösterirken, diğer sahnede aynı hissi Gandalf'ın yüzüne bakarak yaşamamız hedeflenmiş. Tabii konuştuğumuz filmin Yüzük Kardeşliği değil, Kral'ın Dönüşü olduğunu da unutmamak lazım. Ancak üçlemenin her anı bu tip yükseliş noktalarıyla dolu olduğu için bulmak pek de zor olmayacaktır. Meriadoc Brandybuck'ın Eowyn'i kurtarışı ya da Pippin'in askerlerin arasından geçip yaktığı fener tepesi de bu filmdeki fedakârlık sahneleri olarak anılabilir. Kitap serisinde olduğu gibi, filmlerde de fedakâr tavırlar övülür ve ödüllendirilirken, bencil duruşlar da mutlaka cezalandırılmıştır. Bununla birlikte de filmin yalnız nefis kavramı ile uğraşmadığını görebiliyoruz. Film aynı zamanda bizlere iyiliklerimizin ve kötülüklerimizin karşılık bulduğunu göstermiş ve bu yanıyla da inanç sistemlerini taklit ederek izleyici ve okurlarıyla bir ortak noktada daha buluşmuş ve hatta çitayı biraz daha yükseltmiştir. Birçok inanç sisteminin aksine, cezalandırmalar da ödüllendirmeler de yaşanmaya devam eden dünyada yaşanıyor. Yani sonraki dünyaya bırakılan bir borç ya da hesaplaşma işlenmiyor. Bu da inanç sistemleri içerisinde yetişen izleyicileri bağlıyor diyebiliriz.

Sonuç olarak Yüzüklerin Efendisi: Kralın Dönüşü filmini inceleyip yapısal eleştiri yoluyla eleştirdiğimizde karşımıza gerek kitap, gerek üçleme film serisiyle ilgili bazı yanıtlar çıkmakta. Bu yanıtlar filmin genel olarak ne şekilde hareket ettiğini de bize gösterir cinsten. Dini kavramlar bu filmde oldukça bol işlenmiş durumda ancak bu inanç dünyadaki herhangi bir dinle tam olarak bağdaşmıyor. Bununla birlikte herhangi bir inançtan tam olarak ayrı da anamıyoruz doğrusu. Çünkü film insanlara bu şekilde yaklaşmış durumda. Bu yapısıyla film, gerek görüntü olarak, gerek ses olarak elindeki materyalleri de nefis, feda etmek, iyilik, kötülük gibi kavramları parlatarak göstermek amacıyla kullanmış. Gözlem yapacak olursak bunu görsel olarak görmemiz istenildiğinde filmin bakışlara odaklandığını ve bunları kullandığını da söyleyebiliriz.

Filmin son olarak bu kadar tutulmuş, sevilmiş olmasında da benzer bir nedenden bahsetmemiz mümkün diye düşünüyorum. Dünyanın neresine gidersek gidelim, görmemizin ve duymamızın sağladığı materyaller benzer bir sonuç yaratacaktır. Yani inancı kendine bu kadar örnek alırken, bu kadar da genel geçer olmayı başarabilmiş olması kesinlikle takdiri hak ediyor. Bunu kitapta görüp, filmlerine de bu kadar iyi yansıtabilen Peter Jackson'u ve ilk andan itibaren kitaplarında bu duygulara yer vermeyi başarabilmiş olan J.R.R Tokien'i de tebrik etmek lazım. Ayrıca Katolik Hristiyanlık inancıyla benzer nitelikler taşıdığına yönelik pek çok okumanın da bu vesileyle yanlış olmasa dahi eksik kaldığını söylemek istiyorum. Eser elbette Katolik Hristiyanlık ile benzer özellikler taşıyor ancak tüm dinlerle taşıdığı benzerliklerle konuyu birkaç adım daha öne taşımayı ve sınır tanımamayı da başarıyor.